

פרק כ"א

פעולות בנק ישראל

1. סיכום המאזן

הנכסים וההתחייבויות של בנק ישראל הגיעו בסוף 1963 ל-2,487.5 מיליון ל"י לעומת 2,016.8 מיליון ל"י בסוף 1962, עלייה בסך 470.7 מיליון ל"י. יותר ממחצית העלייה נובעת מגידול תירות מטבע החוץ והזהב.

(א) נכסים

1. מטבע חוץ

סך נכסי הבנק ברוטו במטבע חוץ ובוזהב, לרבות ההלוואות למדינות ולמוסדות זרים והיתרה ברוטו בחשבונות הסילוקין, הגיע בסוף 1963 ל-1,610.6 מיליון ל"י, שהן 536.9 מיליון דולר, לעומת 1,312.1 מיליון ל"י בסוף 1962, שהן 437.4 מיליון דולר.

2. חשבונות הממשלה

ההלוואות והמקדמות לממשלה בצורות שונות — ניירות ערך, שטרי התחייבות והתחייבויות שוטפות — הרשומות בצד הנכסים של המאזן, עלו ב-126.4 מיליון ל"י, מ-296.7 מיליון ל"י בסוף 1962 ל-423.1 מיליון ל"י בסוף 1963. העלייה נובעת מהמקדמה לפירעון מוקדם של חובות במטבע חוץ בסך 148.7 מיליון ל"י.

3. ניכיון שטרות

בניכיון שטרות לציבור במטבע מקומי חלה ב-1963 עלייה גדולה של 30.4 מיליון ל"י, מ-7.5 מיליון ל"י בסוף 1962 ל-37.9 מיליון ל"י בסוף 1963. העלייה כולה היא תוצאה מניכיון שטרות במסגרת הקרן למימון היצוא. קרן זו, המיועדת להוזלת האשראי למימון יצוא, הופעלה בסוף ספטמבר 1962. היא משותפת לממשלה, למוסדות הבנקאיים ולבנק ישראל. שער הריבית על אשראי ממקור זה עומד החל ב-1 בינואר 1963 על 6 אחוזים לעומת ריבית של 7.5 אחוזים שהיתה מוטלת על אשראי זה לפני כן. בסוף 1963 עמדה הקרן על 145 מיליון ל"י.

בניכיון השטרות לציבור במטבע חוץ חלה ירידה של 16.7 מיליון ל"י, שהן 5.6 מיליון דולר — מ-21.5 מיליון דולר בסוף 1962 ל-15.9 מיליון דולר בסוף 1963. בסך הכל גדל האשראי מבנק ישראל לציבור ב-13.7 מיליון ל"י.

(ב) התחייבויות

1. שטרי כסף ומעות במחזור

סכום שטרי הכסף והמעות במחזור עלה במשך שנת 1963 ב-27.6 אחוזים לעומת 18.6 אחוזים ב-1962, והגיע ל-550.4 מיליון ל"י לעומת 431.2 מיליון ל"י בסוף 1962.

הנכסים וההתחייבויות של בנק ישראל, 1962 ו-1963

העלייה או הירידה מ-1962 ל-1963 (—)		אחוזים		מיליוני ל"י		
אחוזים	מיליוני ל"י	1963	1962	1963	1962	
נכסים						
22.6	288.4	74.5	75.9	1,564.8	1,276.4	מטבע חוץ וזהב *
						השתתפות במוסדות
	0.8	0.0		0.8		בינלאומיים
** -8.7	** -21.0	10.6	14.4	**221.6	242.6	ניירות ערך ממשלתיים
						מקדמות לממשלה במטבע
	148.7	7.0		148.7		חוץ לשם פירעון מוקדם
						של חובות לחוץ לארץ
						התחייבויות שוטפות של
-42.1	-22.8	1.5	3.2	31.3	54.1	הממשלה
12.2	13.8	4.1	4.3	85.7	71.9	שטרות שנוכו לציבור
						הלוואות למדינות
28.3	10.1	2.2	2.1	45.8	35.7	ולמוסדות זרים
—	—	0.1	0.1	0.6	0.6	חשבונות אחרים
24.9	418.0	100.0	100.0	2,099.3	1,681.3	סך הכל
15.7	52.7			388.2	335.5	חשבונות מקבילים ***
23.3	470.7			2,487.5	2,016.8	סך הכל כללי
התחייבויות						
27.6	119.2	26.2	25.6	550.4	431.2	שטרי כסף ומעות במחזור
						פיקדונות הממשלה
9.5	29.2	16.0	18.2	335.9	306.7	ומוסדות ממשלתיים
						פיקדונות מוסדות בנקאיים
29.3	267.0	56.2	54.4	1,180.2	913.2	ומוסדות כספיים ****
14.9	1.1	0.4	0.4	8.5	7.4	חשבונות סילוקין
—	—	1.0	1.2	20.0	20.0	הון וקרנות
53.6	1.5	0.2	0.2	4.3	2.8	חשבונות אחרים
24.9	418.0	100.0	100.0	2,099.3	1,681.3	סך הכל
15.7	52.7			388.2	335.5	חשבונות מקבילים ***
23.3	470.7			2,487.5	2,016.8	סך הכל כללי

* לרבות חשבונות גילוקין ברוטו בקשר להסכמי תשלומים.
 ** לאחר מכירת שטרי קליטה וביטחון לבנקים בסך 21.5 מיליון ל"י.
 *** לרבות חשבונות עורפי מזון, אשראים דוקומנטריים, ערבויות וקרנות הליפון.
 **** לרבות פיקדונות תושבי חוץ.

2. פיקדונות הממשלה

הסכום הכולל של פיקדונות הממשלה עלה ב-29.2 מיליון ל"י והסתכם ב-335.9 מיליון ל"י לעומת 306.7 מיליון ל"י בסוף 1962.

3. פיקדונות של מוסדות בנקאיים ומוסדות כספיים

פיקדונות המוסדות הבנקאיים בחשבונות עובר ושב ופיקדונותיהם לזמנים קצובים במטבע ישראלי גדלו ב-180.8 מיליון ל"י, מ-366.5 מיליון ל"י בסוף 1962 ל-547.3 מיליון ל"י בסוף 1963. פיקדונותיהם במטבע חוץ גדלו ב-86.1 מיליון ל"י, מ-546.8 מיליון ל"י בסוף 1962 ל-632.9 מיליון ל"י בסוף 1963. עיקר העלייה חלה בפיקדונות פו"ק שגדלו ב-99.3 מיליון ל"י, בעוד שבפיקדונות תמ"מ חלה ירידה של 13.5 מיליון ל"י.

2. נכסים והתחייבויות במטבע חוץ ובוזב

(א) מטבע חוץ וזב

בסך הנכסים הנקיים של בנק ישראל במטבע חוץ ובוזב (לרבות היתרות נטו במסגרת הסכמי התשלומים וההלוואות למדינות ולבנקים זרים), בניכוי פיקדונות תושבי חוץ (פת"ח), חלה עלייה

לוח כ"א 2

נכסי בנק ישראל במטבע חוץ ובוזב, 1960 עד 1963

(מיליוני דולרים)

(סוף התקופה)

מטבע חוץ	זהב	הלוואות לחוץ-לארץ	יתרה נטו בחשבונות סילוקין	סך כל הנכסים ברוטו	פחות פיקדונות תושבי חוץ	סך כל הנכסים נטו
1960	206.9	6.3	2.8	-2.5	5.3	208.2
1961	263.2	16.2	5.9	-1.5	18.3	265.2
1962	372.0	47.2	11.9	3.4	18.8	415.7
1963	449.0	66.1	15.3	3.7	19.3	514.8
1963 ינואר	404.5	47.3	11.7	4.0	17.4	450.1
פברואר	433.0	47.3	12.3	4.9	16.2	481.3
מארס	468.2	47.3	14.4	5.9	16.3	519.5
אפריל	497.9	47.3	14.1	6.0	22.6	542.7
מאי	497.8	48.4	14.2	6.6	23.7	543.3
יוני	486.0	52.5	13.9	6.7	23.8	535.3
יולי	468.5	59.1	13.6	6.5	22.7	523.2
אוגוסט	457.8	59.1	13.5	6.2	19.4	517.2
ספטמבר	453.8	59.1	13.3	6.0	21.3	510.9
אוקטובר	433.2	62.1	13.3	5.1	20.4	493.3
נובמבר	434.5	65.1	13.2	4.0	20.7	496.1
דצמבר	449.0	66.1	15.3	3.7	19.3	514.8

מ"2,247.2 מיליון ל"י (415.7 מיליון דולר) בסוף 1962 ל-1,544.3 מיליון ל"י (514.8 מיליון דולר) בסוף 1963 — עלייה של 99.1 מיליון דולר שהם 23.8 אחוזים.

ב-1963 נמשך גידול יתרות הזהב שברשות הבנק. היתרה עלתה מ-141.9 מיליון ל"י בסוף 1962 ל-198.3 מיליון ל"י בסוף 1963 — גידול של 18.8 מיליון דולר, שהם כ-40 אחוזים. הגידול נובע מרכישת זהב במסגרת המדיניות הקיימת של החזקת חלק מיתרות מטבע החוץ של הבנק בזהב. חלקו של הזהב עלה מ-10.8 אחוזים מכלל הנכסים ברוטו במטבע חוץ (כולל זהב) בסוף 1962 ל-12.3 אחוזים בסוף 1963.

יתרות מטבע החוץ, להוציא הלוואות למוסדות זרים ויתרות סילוקין, הוחזקו בצורת שטרי אוצר ושטרות בנקאיים זרים, איגרות חוב של מדינות אחרות ושל מוסדות בין-לאומיים או כפיקדונות לזמנים קצובים ופיקדונות עובר ושב נושאי ריבית בבנקים בחוץ לארץ. חלק מהיתרות, הדרושות לניהול עסקיו השוטפים של הבנק, הוחזקו בחשבונות עובר ושב שאינם נושאים ריבית. ההכנסה מריבית על יתרות מטבע חוץ אלה, שהן הרוב המכריע של נכסי בנק ישראל במטבע חוץ, גדלה מ-36 מיליון ל"י (12 מיליון דולר) ב-1962 ל-52 מיליון ל"י (17 מיליון דולר) ב-1963; עלייה זו נובעת מגידול נכסי מטבע החוץ ומעליית שערי הריבית בחוץ לארץ. התשואה השנתית הממוצעת של נכסי מטבע החוץ, לרבות הזהב, עלתה מ-3 אחוזים ב-1962 ליותר מ-3.5 אחוזים ב-1963 — למרות עליית חלקו של הזהב, שאינו נושא ריבית בכלל היתרות.

לוח כ"א-3

היתרות בחשבונות הסילוקין, 1962 ו-1963

(אלפי דולרים)

(סוף התקופה)

הארץ	1962	1963	העלייה או הירידה (—) מסוף 1962 לסוף 1963
אורוגואי	-245	—	245
בולגריה	-172	153	325
בראזיל	707	777	70
גאנה	624	748	124
הונגריה	955	791	-164
יוון	1,271	-1,310	-2,581
יוגוסלביה	1,837	322	-1,515
פורטוגל	-258	-1,024	-766
פולין	-1,095	347	1,442
רומניה	-46	-450	-404
צ'כוסלובקיה	465	465	—
תורכיה	172	3,705	3,533
סכומים במעבר	-825	-866	-41
סך הכל	3,390	3,658	268
סך הכל באלפי ל"י	10,170	10,974	804

(ב) חשבונות סילוקין בקשר להסכמי תשלומים

בסוף שנת 1963 ניהל בנק ישראל חשבונות סילוקין עם 11 מדינות שעמן מקיימת ישראל הסכמי סחר ותשלומים. סכום היתרות לזכות ישראל בחשבונות הסילוקין הגיע בסוף 1963 ל-19.5 מיליון ל"י (6.5 מיליון דולר); הסכום לחובתה הגיע ל-8.5 מיליון ל"י (2.8 מיליון דולר). היתרה הנקייה לזכות ישראל הסתכמה איפוא ב-11 מיליון ל"י (3.7 מיליון דולר) לעומת 10.2 מיליון ל"י (3.4 מיליון דולר) בסוף 1962.

(ג) פיקדונות מטבע חוץ

פיקדונות מטבע החוץ של המוסדות הבנקאיים בבנק ישראל הסתכמו בסוף 1963 ב-632.9 מיליון ל"י (211 מיליון דולר) לעומת 546.8 מיליון ל"י (182.2 מיליון דולר) בסוף 1962 — עלייה של 15.7 אחוזים.

פיקדונות אלה מחולקים לכמה סוגים:

(1) פיקדונות לזמן קצוב של תושבי ישראל (פ"ק) — פיקדונות הנקובים במטבע חוץ, שהופקדו על ידי מקבלי הפיצויים מגרמניה במוסדות הבנקאיים. המוסדות הבנקאיים חייבים להפקיד את מלוא סכום הפיקדונות הללו בבנק ישראל. במועד הקצוב יהיו הפיקדונות ניתנים לפדיון במטבע ישראלי לפי שער החליפין שיהיה אז בתוקף. בסוף 1963 הסתכמו פיקדונות אלה ב-349.4 מיליון ל"י לעומת 250.1 מיליון בסוף 1962. הגידול ב-1963 הסתכם ב-33.1 מיליון דולר לעומת 30.6 מיליון דולר ב-1962.

(2) פיקדונות תושבים מעבירי מטבע (תמ"מ) — פיקדונות שהופקדו על-ידי מקבלי פיצויים במטבע חוץ במוסדות הבנקאיים, והניתנים למשיכה במטבע חוץ למטרות המוגדרות בתקנות. התקנות מתירות שימוש בפיקדונות אלה למימון נסיעות לחוץ לארץ, לרכישת ניירות ערך וזרים ולהוצאות משפטיות הקשורות בתביעות מקבלי פיצויים. גם פיקדונות אלה חייבים להיות מופקדים במלואם בבנק ישראל. בסוף 1963 הגיע סכומם ל-213.1 מיליון ל"י לעומת 226.6 מיליון ל"י בסוף 1962, דהיינו ירידה של 4.5 מיליון דולר. ירידה זו נובעת בעיקר מהורדת שערי הריבית על פיקדונות אלה; הריבית על פיקדון ל-12 חודש, למשל, הופחתה מ-7 ל-4.5 אחוזים. כן צומצם ב-1963 מספר סוגי התקבולים שמותר להחזיקם בפיקדונות אלה. מאידך, הועלה השיעור המותר בהפקדה בתמ"מ מ-25 ל-33 אחוזים מסכום תקבולי הפיצויים מגרמניה.

(3) פיקדונות תושבי חוץ (פת"ח) — פיקדונות של תושבי חוץ (ובכללם משקיעים, עולים, מומחים וזרים וכדומה) בבנקים בישראל, שהופקדו על ידי הבנקים בבנק ישראל. בסוף 1963 הגיע סכומם ל-57.9 מיליון ל"י (19.3 מיליון דולר) לעומת 56.4 מיליון ל"י (18.8 מיליון דולר) בסוף 1962.

סכומם הכולל של פיקדונות תושבי חוץ בבנקים בישראל הגיע בסוף 1963 ל-322 מיליון ל"י; מהן הוחזקו בבנק ישראל 17.5 אחוזים לעומת 19.0 אחוזים בסוף 1962. החל ב-31 במאוס 1963 חויבו הבנקים להחזיק בבנק ישראל יתרה מינימלית בשיעור של 15 אחוזים מיתרת פיקדונות מטבע החוץ של תושבי חוץ.

(4) חשבונות אחרים, הכוללים את פיקדונות מטבע החוץ של הבנקים (פמ"ז), את הפיקדונות הכבולים (פכ"ב) ואת חשבונות "הפקדת אשראי יבוא" (הא"י). באלה האחרונים מחזיקים הבנקים המסחריים בבנק ישראל פיקדונות "יבואנים", הקשורים בקבלת רשיונות יבוא בתנאי "מימון במזומנים". כל החשבונות הללו הסתכמו בסוף 1963 ב-12.5 מיליון ל"י לעומת 13.7 מיליון ל"י בסוף 1962.

חשבונות הממשלה בבנק ישראל, 1962 ו-1963

(מיליוני ל"י)

(סוף התקופה)

1963	1962	
חובה		
		מקדמות רגילות
31.3	64.5	מקדמות במטבע ישראלי
—	7.6	חשבונות אחרים
31.3	54.1	סך כל ההתחייבויות השוטפות
		מקדמות מיוחדות וניירות ערך ממשלתיים
69.4	69.4	שטרי אוצר
77.2	76.7	שטרי מקרקעין
4.1	4.1	שטרי התחייבות
* 70.9	92.4	מקדמת קליטה וביטחון
148.7	—	מקדמת פירעון חובות מטבע חוץ
370.3	242.6	סך כל החוב לזמן ארוך
401.6	296.7	סך כל החובה
זכות		
72.7	46.3	פיקדונות במטבע ישראלי
40.2	11.2	פיקדונות חיסכון חובה
223.0	249.2	פיקדונות במטבע חוץ
335.9	306.7	סך כל הזכות
-65.7	10.0	חיתרה
216.1	194.0	חשבונות מקבילים
		עודפי מזון
216.1	194.0	סך כל החשבונות המקבילים

* חירייה בסך 21.5 מיליון ל"י נובעת ממכירת שטרות אלה למוסדות הבנקאיים במסגרת מכסת השחרורים הנוילות שלא נוצלה.

3. פעולות בנק ישראל בבנקאי וכסוכן פיסקאלי של הממשלה

החוב נטו של הממשלה לבנק ישראל — לאחר ניכוי חשבונות הזכות שלה — עלה ב־97.2 מיליון ל"י. עלייה זו נובעת מקבלת מקדמות לזמן ארוך מבנק ישראל בסך 148.7 מיליון ל"י לשם פירעון מוקדם של חובות במטבע חוץ. מקדמה זו, שניתנה מחוץ למסגרת הפעולות הרגילות של הממשלה, נטולה, בעצם, כל השפעה מוניטארית. חוב הממשלה בלא מקדמה זו ירד איפוא ב־51.5 מיליון ל"י.

(א) חשבונות חובה וזכות

במקדמות הרגילות לממשלה חלה ירידה של 22.8 מיליון ל"י — מ-54.1 מיליון ל"י בסוף 1962 ל-31.3 מיליון בסוף 1963. חוב הממשלה לזמן ארוך עלה באותה תקופה ב-149.2 מיליון ל"י כתוצאה מהמקדמה לפירעון חובות במטבע חוץ. העלייה בהתחייבויות הממשלה מגיעה איפוא ל-126.4 מיליון ל"י. בחשבונות הזכות של הממשלה בבנק ישראל — פיקדונות במטבע ישראלי ובמטבע חוץ — חל גידול של 29.2 מיליון ל"י. חוב הממשלה נטו גדל, כאמור, איפוא ב-97.2 מיליון ל"י.

(ב) חשבונות מקבילים

החשבונות המקבילים, הקשורים בעודפי המזון שהועמדו לרשות ממשלת ישראל על-ידי ממשלת ארצות הברית, גדלו מ-194.9 מיליון ל"י בסוף 1962 ל-216.1 מיליון ל"י בסוף 1963. בחשבונות אלה מוחזקים פיקדונותיה של ממשלת ארצות-הברית בבנק ישראל, הנובעים ממכירת עודפי המזון, וכנגדם מושכת ממשלת ישראל כספים מבנק ישראל.

(ג) היבוא הממשלתי

האשראים הדוקומנטריים, שנפתחו לצורך מימון היבוא של משרדי הממשלה, הסתכמו במשך שנת 1963 ב-204.3 מיליון ל"י לעומת 118.2 מיליון ל"י במשך שנת 1962 (68.1 לעומת 40.9 מיליון דולר). סכום הדוקומנטים, שנתקבלו בבנק ישראל מבנקים וספקים בחוץ לארץ לגבייה במשרדי הממשלה השונים, ירד מ-25.8 מיליון ל"י במשך 1962 ל-17.1 מיליון ל"י במשך 1963 (מ-8.6 ל-5.7 מיליון דולר). היקף היבוא הממשלתי, שנעשה על-ידי אשראים וגביות באמצעות בנק ישראל, גדל ב-1963 ב-50 אחוזים בערך.

(ד) פירעון חובות במטבע חוץ

במאס 1963 אושר בכנסת חוק שהתיר לממשלה לקבל הלוואה ארוכת-מועד מבנק ישראל בסך 50 מיליון דולר לשם פירעון מוקדם של חובות לספקים בחוץ לארץ שזמני פירעונם בין ה-1 באפריל 1964 ל-31 במאס 1967. עד סוף 1963 נוצל כמעט כל הסכום, וההלוואות במסגרת זו הגיעו ל-49.6 מיליון דולר. הריבית על מקדמה זו נגבתה בחלקה בעת ניכיון השטרות, והיא כלולה בחשבון הרווח וההפסד ל-1963 בסעיף "ריבית על ניכיון משנה במטבע חוץ". השאר יגבה בשעת הפירעון הסופי של השטרות על-ידי האוצר — הכל לפי תנאי החוב המקורי.

4. פעולות בנק ישראל כבנקאי של המוסדות הבנקאיים

(א) החזקת פיקדונות של המוסדות הבנקאיים והמוסדות הכספיים

פיקדונות המוסדות הבנקאיים בבנק ישראל עלו מ-913.2 מיליון ל"י בסוף 1962 ל-1,180.2 מיליון ל"י בסוף 1963. מכלל זה היוו פיקדונות מטבע החוץ 546.8 מיליון ל"י (182.2 מיליון דולר) בסוף 1962 ו-632.9 מיליון ל"י (211.0 מיליון דולר) בסוף 1963. חלק מהפיקדונות במטבע ישראלי הם פיקדונות שהמוסדות הבנקאיים והכספיים חייבים להחזיקם בבנק ישראל על פי החוק, בשיעור של 15 אחוזים מסכום פיקדונות עובר-רשב והפיקדונות לזמנים קצובים, במטבע ישראל, שברשותם.

סכומי פיקדונות החובה הללו הגיעו בסוף 1963 ל-171.6 מיליון ל"י לעומת 135.9 מיליון ל"י בסוף 1962 — עלייה ב-35.7 מיליון ל"י.

גם מרבית פיקדונות מטבע החוץ הם פיקדונות שהבנקים חייבים להחזיקם בבנק ישראל. כל פיקדונות הפז"ק והתמ"מ הם, כאמור, פיקדונות חובה. נוסף לכך, הרי על פי הוראות, שנכנסו לתוקפן ב-31 במארס 1963, על הבנקים להחזיק בבנק ישראל יתרה מינימלית בשיעור של 15 אחוזים מסכום פיקדונות תושבי חוץ שברשותם.

מלבד פיקדונות החובה מחזיקים המוסדות הבנקאיים בבנק ישראל פיקדונות נוספים בלירות ישראליות כתוצאה מהוראות הנזילות, הן בחשבון עובר ושב והן לזמנים קצובים. הראשונים עלו ב-1963 מ-81.5 ל-100.4 מיליון ל"י, והאחרונים — מ-149.0 ל-275.2 מיליון ל"י.

סכום הפיקדונות של המוסדות הכספיים, שחויבו להחזיק יתרות מינימליות בבנק ישראל בהתאם ל"צו בנק ישראל (מוסדות כספיים) תשכ"ב—1962", הגיע בסוף 1963 ל-2.4 מיליון ל"י לעומת 1.4 מיליון בסוף 1962.

בשנת 1963 חל שינוי קל בשערי הריבית על פיקדונות המוסדות הבנקאיים והכספיים בלירות ישראליות. הריבית על אותם הפיקדונות, שהופקדו עקב העלאת שיעורי הנזילות מ-64 אחוזים ל-69 אחוזים, מגיעה ל-7.5 אחוזים.¹ שער הריבית הממוצע על כלל פיקדונות המוסדות הבנקאיים במטבע ישראלי עמד על 3.8 אחוזים בלבד.

לוח כ"א-5

ניביון המשנה לפי הענף, 1962 ו-1963

(אלפי ל"י)

(סוף התקופה)

1963		1962		
מטבע חוץ	מטבע ישראלי	מטבע חוץ	מטבע ישראלי	
—	350	30	750	חקלאות
21,740	37,650	27,181	6,544	תעשייה
—	—	—	142	בנייה
17,877	—	12,661	60	מסחר *
15,298	—	23,240	—	שירותים ציבוריים
7,770	—	16,921	—	מוסדות לאומיים
—	—	750	—	שונות
62,685	37,910	80,783	7,496	סך הכל
100,595		88,279		סך הכל במטבע מקומי
14,940		16,380		ובמטבע חוץ יחד
85,655		71,899		פחות: שטרות שנמכרו לבנקים

* מסחר בינלאומי ועבודות קבלניות בחוץ-לארץ.

¹ פירוש שערי הריבית על סוגי הפיקדונות השונים במטבע ישראלי הובא בדו"ח בנק ישראל 1962, עמ' 394.

כן חל שינוי בשערי הריבית על פיקדונות תמ"מ החל ב־6 בפברואר 1963. השערים החדשים הם כדלקמן: פיקדונות לתקופה של 3 חודשים — 2%; 6 חודשים — 3%; 9 חודשים — 4%; 12 חודש — 4.5%.

מאז ה־27 במארס 1963 משלם בנק ישראל ריבית גם על פיקדונות פת"ח בחשבון עובר ושב, בעוד שקודם לכן שולמה ריבית רק על פיקדונות פת"ח לזמנים קצובים. שערי הריבית החדשים הם: על היתרה המינימלית של 15 אחוזים — 3%; על היתרה העודפת — 3.5%.

(ב) ניכיון משנה

יתרות ניכיון המשנה בבנק ישראל בלירות ישראליות עלו מ־7.5 מיליון ל"י בסוף 1962 ל־37.9 מיליון ל"י בסוף 1963. כמעט כל הסכום הוא במסגרת הקרן למימון היצוא.

האשראי מקרן זו ניתן בריבית של 6 אחוזים, שיעור נמוך מזה שהיה נהוג לפני הקמת הקרן. ההוזלה הנובעת מכך שחלקם של הממשלה ובנק ישראל בקרן, בשיעור של 20 אחוזים כל אחד, ניתן בריבית של 2 אחוזים. חלקם של הבנקים המסחריים בקרן מגיע ל־60 אחוזים — מחציתו מאמצעיהם החופשיים ומחציתם במסגרת האשראי המוכוון.

בניכיון המשנה במטבע חוץ, להוציא את השטרות שנמכרו לבנקים, חלה ב־1963 ירידה של 16.7 מיליון ל"י — מ־64.4 ל־47.7 מיליון. חלק מהירידה נובע מהפניית כספים לקרן היצוא.

חלק מניכיון המשנה במטבע חוץ ניתן במסגרת הקרן למימון היבוא לשם יצוא, הכוללת גם את מימון יבוא היהלומים הגולמיים. על־מנת להוזיל את המימון ליצואנים ולהעמידו על ריבית של 6 אחוזים, מעניק בנק ישראל אשראי בשיעור של 30 אחוזים מכלל האשראי למטרות אלה בריבית של 2.5 אחוזים; היתר ניתן מקווי אשראי חוץ באמצעות המוסדות הבנקאיים. האשראי למימון יבוא יהלומי הגלם ניתן בריבית של 6½ אחוזים.

(ג) מכירת שטרות למוסדות הבנקאיים

בעקבות העלייה הניכרת בפיקדונות בבנקים המסחריים שנמשכה ב־1963 המשיך בנק ישראל למכור לבנקים מסחריים שטרות שנוכו על ידו. פעולה זו מכוונת להגביל את מתן האשראי לציבור במסגרת השחרורים מנזילות. שער הריבית על השטרות הועלה מ־7 ל־8 אחוזים.

השטרות נמכרים לחדושיים או שלושה חודשים. כשהרכישה היא במסגרת שחרורים מנזילות שלא נוצלו, דין האשראי, הניתן על־ידי מכירת שטרות, כדין אשראי משוחרר מנזילות.

מאחר שיתרת השטרות שהתאימו למכירה לבנקים היתה מוגבלת (זמני פירעון קצרים מתקופת מכירת השטרות לבנקים, סכומים בלתי מתאימים וכו'), החליט בנק ישראל למכור נוסף לשטרות שנוכו על־ידו, גם השתתפויות במקדמת קליטה ובטחון.

כן המשיך בנק ישראל למכור למוסדות הבנקאיים השתתפויות בשטרי מקרקעים, שהוצאו על־ידי האוצר בהתאם לחוק שטרי המקרקעים, תשי"ט—1949. שטרות אלה נמכרו תמורת עודפי הנכסים הנזילים שברשות הבנקים. ההשתתפויות נמכרות לתקופות של חודשים שלמים. הריבית ששולמה לבנקים על שטרות אלה עמדה על 9 אחוזים לשנה. מכירת שטרות אלה במשך שנת 1963 נעשתה בהיקף מצומצם בהרבה מאשר בשנת 1962, ובסוף השנה ירדה יתרת השטרות שנמכרו לאפס.

מכירות כל סוגי השטרות לבנקים הסתכמו בסוף 1963 ב־36.5 מיליון ל"י לעומת 16.5 מיליון ל"י בסוף 1962.

5. המטבע במחזור

(א) המזומנים במחזור

הממוצע החודשי של סכום המטבע במחזור בימי ד' של השבוע עלה מ-452.3 מיליון ל"י בדצמבר 1962 ל-578.4 מיליון ל"י בדצמבר 1963 — עלייה של 27.9 אחוזים לעומת 18.8 אחוזים בשנת 1962.

העלייה היתה מתמדת, אולם היא היתה בולטת ביותר בחודשים פברואר עד אפריל, לאחר פרסום צו ביטול סודיות הבנקים לצורך חקירות לגבי נישומי מס הכנסה, שהביא למשיכת פיקדונות מהבנקים. בשלושת החודשים הללו חלה יותר ממחצית הגידול השנתי כולו.

(ב) המטבע במחזור לפי ערכים וסדרות

בשנת 1963 נמשכה העלייה בערך הכולל של שטרי הכסף בני 50 ל"י, וחלקם עלה מ-47.8 אחוזים מכלל השטרות ל-59.4 אחוזים. חלקם של שאר שטרי הכסף ירד. שטרי הכסף בני 10 ל"י ירדו מ-44.6 ל-34.9 אחוזים, בני 5 ל"י מ-4.7 ל-3.4 אחוזים, בני ל"י אחת מ-2.3 ל-1.9 אחוזים ובני $\frac{1}{2}$ ל"י מ-0.6 ל-0.4 אחוזים. ירידת חלקם של שטרי הכסף בני ל"י ו- $\frac{1}{2}$ ל"י הושפעה מהכנסתם למחזור של מעות מתכת בערכים אלה.

שינויים ניכרים חלו בשנת 1963 בהרכב המעות במחזור. העלייה של 4.2 מיליון ל"י בערך הכולל נובעת ברובה מהנפקתם של מטבעות בני ל"י אחת ו- $\frac{1}{2}$ ל"י, שנועדו לשמש תחליף חלקי לשטרות בני ערכים אלה. ערכם הכולל של סוגי מטבעות אלה במחזור הגיע בסוף 1963 ל-3.1 מיליון ל"י.

תהליך החלפת המעות הישנות, הנקובות בפרוטות, בחדשות, הנקובות באגורות, שהחל עוד בשנת 1960 נמשך גם בשנה זו, וננקטו פעולות כדי להחיש את הוצאת המעות הישנות מהמחזור. בסוף 1963 היוו המעות החדשות (לרבות בנות חצי ל"י ולירה אחת) 69.5 אחוזים מערך המעות במחזור לעומת 53.3 אחוזים בסוף 1962.

בסוף 1963 היה הרכב המעות כדלקמן:

באחוזים	
16.0	מעות ישנות (נקובות בפרוטות)
46.7	מעות חדשות (נקובות באגורות)
22.8	מטבעות בני לירה וחצי לירה
14.5	מטבעות זכרון
100.0	סך-הכל

(ג) מטבע פגום

ערך המטבע, שהושמד על-ידי היחידה לביעור שטרי כסף ומעות, שאינם ראויים לשימוש, הסתכם ב-1963 ב-187.4 מיליון ל"י בשטרי כסף וב-640 ל"י בקירוב במעות נייר. במשך שנת 1963 הוגשו לבנק ישראל 263 בקשות להחלפת מטבע פגום בסכום כולל של 4.824 ל"י. מאלה אושרו 238 בקשות בסכום כולל של 4.371 ל"י. בשנת 1963 הותכו מעות מתכת ישנות (מטבעות בנות 5 ו-10 פרוטות) בסכום כולל של מיליון ל"י בקירוב, רובן בחוץ לארץ וקצתן בארץ.

לוח כ"א-6

המזומנים במחזור, 1963

(אלפי ל"י)

(ממוצע של ימי ד' בשבוע במשך החודש)

החודש	מזומנים במחזור
1962 דצמבר	452,331
1963 ינואר	448,541
פברואר	466,910
מארס	501,186
אפריל	524,505
מאי	526,254
יוני	536,739
יולי	543,498
אוגוסט	550,338
ספטמבר	560,450
אוקטובר	567,386
נובמבר	572,447
דצמבר	578,368

(ד) החלפת שטרות מהוצאת בנק לאומי לישראל

בעקבות ה"חוק להחלפת שטרי בנק, תשכ"א—1961", שנתקבל בכנסת בפברואר 1961 והמבטל מיום התקבלו את השטרות מהוצאת בנק לאומי לישראל כהילך חוקי, הוחלפו בקופות בנק ישראל במשך שנת 1963 שטרות כאלה בסכום של 275 אלף ל"י.
היתרה של שטרות מסוג זה במחזור הגיעה בסוף 1963 ל-0.9 מיליון ל"י — כ-0.16 אחוזים מסכום המטבע במחזור.

(ה) סוכנויות לאספקת מזומנים

לבנק ישראל סוכנויות בבאר שבע, חדרה, טבריה, נתניה, פתח-תקוה ורחובות. סוכנויות אלה מספקות שירות למוסדות הבנקאיים בערי השדה.
נוסף לסוכנויות אלה ולסוכנויות שהופעלו ב-1962 אצל שלושת הבנקים הגדולים בתל-אביב, נפתחו ב-1963 סוכנויות בסניפי אותם הבנקים בחיפה. הסדר זה הבטיח יתר חיסכון בהעברת כספים מבנק ישראל ואליו, והביא שיפורים נוספים בעבודה הטכנית, הקשורה בהעברת שטרי כסף.

לוח כ"א-7

שטרי כסף ומעות במחזור, לפי הערך, 1962 ו-1963

(סוף התקופה)

1963		1962		הערך
אחוזים	אלפי ל"י	אחוזים	אלפי ל"י	
שטרי כסף				
0.4	1,921	0.6	2,663	½ ל"י
1.9	10,176	2.3	9,606	1 ל"י
3.4	18,182	4.7	19,786	5 ל"י
34.9	187,383	44.6	187,977	10 ל"י
59.4	319,109	47.8	201,705	50 ל"י
100.0	536,771	100.0	421,737	סך כל השטרות
מעות				
0.1	5	0.1	5	1 פרוטה
0.4	48	0.5	48	5 פרוטות
2.7	374	4.4	413	10 פרוטות
1.2	169	1.9	182	25 פרוטות
4.3	588	8.9	839	50 פרוטות
2.8	382	5.9	557	100 פרוטות
4.3	* 588	6.2	* 589	250 פרוטות
0.2	22	0.2	22	500 פרוטות (כסף)
4.1	555	3.9	370	1 אגורה
10.0	1,365	11.5	1,082	5 אגורות
22.3	3,031	25.0	2,356	10 אגורות
10.3	1,404	12.9	1,215	25 אגורות
10.2	1,391	—	—	½ ל"י
12.6	1,713	—	—	1 ל"י
מטבעות זכרון				
0.2	27	0.3	27	½ ל"י
1.9	258	2.6	243	1 ל"י
6.6	897	8.9	840	5 ל"י
1.5	201	2.1	201	20 ל"י (זהב)
1.4	196	1.6	146	50 ל"י (זהב)
2.9	393	3.1	292	100 ל"י (זהב)
100.0	13,607	100.0	9,427	סך כל המעות
—	550,378	—	431,164	סך כל המטבע במחזור

* לרבות מעות נייר ומעות כסף.

6. הנפקת מטבע

(א) הנפקת מטבעות בני ל"י אחת ו- $\frac{1}{2}$ ל"י

ב-1963 הונפקו והוכנסו למחזור מטבעות חדשים בני ל"י אחת ובני $\frac{1}{2}$ ל"י. המטבעות עשויים נחושת-ניקל. על פניהם סמל המדינה שעליו הכתובת "ישראל" בעברית, בערבית ובאותיות לטיניות, ועל גבם ציון הערך ותאריך הוצאתם. גודל המטבע בת $\frac{1}{2}$ ל"י 24.5 מ"מ ומשקלה — 6.8 גרם; המטבע בת ל"י אחת — 27.5 מ"מ, ו-9 גרם. המטבעות משמשים בצידם של שטרות בני אותם הערכים.

(ב) הנפקת מטבעות זיכרון

במשך שנת 1963 הונפקו על ידי בנק ישראל שני מטבעות זיכרון:

(1) מטבע זיכרון עשוי כסף, בערך גקוב של חמש ל"י, שהוצא לציון יום העצמאות החמישה-עשר והמוקדש לפיתוח הימאות. משקל המטבע 25 גרם, קוטרו 34 מ"מ ותכולת הכסף שלו 90 אחוזים.

(2) מטבע זיכרון עשוי נחושת-ניקל, בערך גקוב של ל"י אחת, לכבוד חנוכה תשכ"ד. המטבע נושא ציור חנוכה מצפון אפריקה מהמאה ה-18, משקלו 14.1 גרם וקוטרו 32.2 מ"מ.

(ג) ספיגת סידרת הפרוטות

ספיגת המטבעות הנקובים בפרוטות נמשכת, והם מהווים רק 24 אחוזים מכלל המטבעות בני אותם הערכים שבמחזור.

7. ניהול מילווות המדינה

בסוף שנת 1963 נמצאו בניהולו של בנק ישראל 64 מילווות פנים, מהם שניים הנקובים במטבע חוץ. כן ריכוז הבנק את הפעולות שבוצעו בישראל בקשר לפדיון ולהמרה של שלושה מילווות חוץ של ממשלת ישראל.

(א) מילווות פנים

היתרה הכוללת של מילווות הפנים במטבע ישראלי עמדה בסוף 1963 על 640.377 מיליון ל"י.¹ יתרת מילווות הפנים, שערכם נקוב בדולרים, עמדה על 37.884 מיליון ל"י.¹ תשלומי הריבית והפרסים על מילווות הפנים הסתכמו ב-30.355 מיליון ל"י, ופדיון הקרן של מילווות אלה — ב-204.550 מיליון ל"י.

בשנת 1963 נוספו למילווות, הנמצאים בניהול הבנק, סדרות חדשות של המילווות הקיימים וכן הוצאות חדשות של מילווות ציבוריים:

א. שתי סדרות נוספות של מילווה פיתוח תש"ך—1960, י"ד וט"ו, בסכום של 10 מיליון ל"י. סדרה י"ד נושאת ריבית של 5.5 אחוזים והיא צמודה במלואה, קרן וריבית, למדד המחירים לצרכן. לגבי סדרה ט"ו ניתנת בעת הצגת האיגרת לפדיון הברירה בין חישוב בהצמדה לבין חישוב שלא

¹ בסכומים אלו כלולים 4.9 מיליון ל"י של מילווות פנים במטבע ישראלי ו-0.4 מיליון ל"י של מילווות הנקובים בדולרים, שמועד פדיונם הגיע, אך טרם הוגשו לפדיון.

לוח כ"א-8

מילואות פנים שנוהלו על ידי בנק ישראל, 1963

המילואה	מספר המילואה	סכום ההרשאה	הסכום במחזור בסוף 1962	ההפצה ב־1963	פדיון הקרן 1963	הסכום במחזור בסוף 1963	תשלום ריבית והפרשי הצמדה ב־1963
מילואות פנים לא צמודים							
מילואות עממיים נושאים פרסים ¹	6	41,000	32,117	29	176	31,970	1,223
מילואה עממי מיוחד נושא ריבית איגרות חוב למוכ"ז (מנדטוריות)	4	10,000	4,111	—	² 24	² 4,087	² 106
4½% מילואות ממשלתיים (מוסדות כספיים)	2	—	14,635	—	8,867	5,768	678
4% מילואה חובה תשי"ב—1952	1	³ 20,371	9,511	—	1,120	8,391	294
2½% מילואה חובה תשי"ג—1953	1	³ 9,021	5,610	—	607	5,003	136
3½% מילואה מלחמה 1954/1959	1	7,500	300	—	19	281	—
3½% שטרי ערך 1953/1957	1	4,400	2	—	—	2	—
מילואה חיסכון לשיכון עולים	1	(4)	334	—	131	203	30
מילואה קצר מועד תש"ך—1960 ⁷	1	250,000	99,599	279,573	165,428	213,744	6,140
מילואות פנים צמודים							
מילואה שיכון עולים נושא פרסים	1	(4)	9,220	15	32	9,203	431
4½%, 6% מילואה שיכון עולים נושא ריבית	10	70,000	53,240	3	7,123	46,120	3,322
3% מילואה לאומי 1948/1953	1		71	—	5	66	1

344	16,255	56	—	16,311	(5)	1	מילווה ביטחון נושא פרסים
1,986	21,035	4,137	—	25,172	40,000	1	6½%, 4¼% ביטחון נושא ריבית
880	22,569	3,762	—	26,331	10,000 ⁶	1	3¼% שטרי חיסכון צמודי דולר
6,555	114,253	—	14,311	99,942	125,000	15	5%, 6% מילווה פיתוח תשי"ך—1960
976	8,957	2,327	—	11,284	15,000	2	6½%, 6% מילווה משותף לרשויות המקומיות
3,386	47,093	5,595	5,000	47,688	45,000	4	6% בנק לפיתוח התעשייה בישראל
654	12,550	1,537	—	14,087	10,000	1	5% חברת הנפט הלאומית
262	11,683	3,096	—	14,779	10,000	1	מילווה עלייה נושא פרסים
1,202	18,242	508	—	18,750	27,000	2	5%, 6% חברת החשמל לישראל
1,749	42,902	—	15,826	27,076	41,000	4	5½%, 5%, 6½% טפחות בנק משכנתאות לישראל
30,355	640,377	204,550	314,757	530,170		62	סך הכל

מילווה פנים במטבע חוץ

אלפי דולרים		אלפי ל"י		אלפי ל"י			
1	25,000	45,454	—	7,571	37,883	1,575	3¼% טבי דולר תשי"א—1951
1	1,391 ⁷	1	—	—	1	1,575	שטרי חוב תמורת מטבע חוץ
		45,455	—		37,884	1,575	

1. תוספת למחזור הנובעות מפדיונות לטובת החשב הכללי מתוך המלאי.
2. אינרות הרשומות בישראל בלבד. אינרות, שהוצאתן מהארץ הורשתה ואשר נמחקו מהרישום הישראלי, כלולות בסכומי הפדיון.
3. ההפצה בפועל עד סוף 1963.
4. כלול בסכום ההרשאה של מילווה שייכון נושא ריבית.
5. כלול בסכום ההרשאה של מילווה ביטחון נושא ריבית.
6. כל ל"י של הערך הנקוב שווה לפי תנאי ההצמדה ל-2.80 דולר.
7. במקום סדרה שנפדתה ניתן להוציא סדרה חדשה.

בהצמדה. בחישוב בלי הצמדה תיווסף ריבית בסך 66.66 ל"י לכל 100 ל"י של הקרן, ואילו בהצמדה — 26.66 ל"י.

ב. סכום ההרשאה של ה"מילוה קצר מועד תש"ך—1960" הוגדל על ידי הכנסת מ-120 ל-250 מיליון ל"י, והוא מוצא בסדרות שתקופות הפדיון שלהן לאחר 182, 364 ו-546 יום. ב-1963 נוספו 156 סדרות חדשות בסכום כולל של 273 מיליון ל"י, ונמכרו איגרות בסכום של 280 מיליון ל"י. סכום הסדרות החדשות גע בין 0.5 ל-8 מיליון ל"י. במשך השנה נפדו 105 סדרות בסכום כולל של 165.4 מיליון ל"י. הגידול נטו ביתרת המילוה קצר המועד הסתכם במשך השנה ב-114 מיליון ל"י.

ג. איגרות חוב של הבנק לפיתוח התעשייה בישראל בע"מ בסכום של 5 מיליון ל"י. איגרות חוב אלה תפדינה בתום 5 שנים מיום הוצאתן. בעת הפדיון תינתן בידי בעל האיגרת הברירה בין הצמדה למדד לבין אי-הצמדה ושער ריבית גבוה יותר (ראה סעיף א' לעיל). במקרה שבעל האיגרת לא ישתמש בזכות הברירה, תיפדה האיגרת לפי החישוב הצמוד.

ד. שני מילוחים חדשים של "טפחות", בנק משכנתאות לישראל בע"מ, בסכום כולל של 16 מיליון ל"י, הנושאים ריבית של 5.5 אחוזים. הקרן והריבית צמודות למדד המחירים לצרכן. חברת החשמל לישראל בע"מ הוציאה מילוה בסך 5 מיליון ל"י בשתי סדרות. בשתייהן הקרן צמודה, אך האחת נושאת ריבית של 5 אחוזים, הצמודה למדד, והאחרת — ריבית בלתי צמודה של 6 אחוזים. מילוה זה הופץ על ידי בנק ישראל, אולם ניהולו יהיה בידי חברת החשמל עצמה. בנובמבר 1963 הוחל במשלוח תעודות מילוה קליטה תשכ"ב—1961 למוטבים. עד סוף השנה חולקו תעודות בסכום נקוב כולל של 3.795 מיליון ל"י.

כן נמשכה החלפת "שטרי חיסכון צמודי דולר תשי"א—1951" רשומים, בשטרי חיסכון למוכ"ז, נושאי ריבית של 3.5 אחוזים. במשך השנה הוחלפו שטרות בערך נקוב של 33,530 ל"י, שערכם מגיע ל-281.652 ל"י לפי שער 8.40 ל"י לכל ל"י של הערך הנקוב. בשנת 1963 נערכו 43 הגרלות פרסים וכן הגרלה לפדיון קרן של מילוה עלייה. סך הזכיות הגיע ל-6,366 מיליון ל"י. יתרת הזכיות, שלא נפדו על ידי הזוכים, הגיעה בסוף 1963 ל-2,959 מיליון ל"י.

בשנה זו נפדה השיעור החמישי, בן 10 אחוזים, של "טבי דולר תשי"א—1951", בסך 2.5 מיליון דולר.

לוח כ"א-9

מילוחות חוץ, שניהולם בארץ רוכז על ידי בנק ישראל, 1963

(אלפי דולרים)

המילוה	ההפצה בפועל עד סוף 1963	הפדיון עד סוף 1963	הסכום במחזור סוף 1963	ההמרות בישראל ב-1963	הריבית ששולמה בישראל בלבד ב-1963
מילוה העצמאות	145,532.8	75,787.2	69,745.7	2,658	527
מילוה הפיתוח, סדרה א'	234,140.1	94,356.3	139,783.9	6,922	806
מילוה הפיתוח, סדרה ב'	271,652.6	57,009.2	214,643.3	16,696	400
סך הכל	651,325.5	227,152.7	424,172.8	26,276	1,733

* איגרות שנפדו בל"י, איגרות שנפדו בדולרים ואיגרות שהומרו באיגרות מאוחרות יותר.

ההמרה של איגרות החוב של מילוות העצמאות והפיתוח הסתכמו בשנת 1963 ב-26.276 מיליון דולר לעומת 26.823 מיליון דולר בשנת 1962. 36.4 אחוזים מתמורת האיגרות שהומרו שימשו למימון השקעות של משקיעי חוץ במפעלים מקומיים, 14.9 אחוזים הוצאו על ידי תיירים למימון הוצאות שהותם בארץ, והיתרה הועברה לארץ כתרומות או כמתנות למוסדות ולתושבי הארץ.

8. הפיקוח על המוסדות הבנקאיים והכספיים

בסוף שנת 1963 נמצאו תחת פיקוחה של מחלקת הפיקוח על הבנקים בבנק ישראל 92 מוסדות בנקאיים ומוסדות כספיים לעומת 95 מוסדות בסוף 1962.

חמישה מוסדות כספיים הפסיקו בשנת 1963 לנהל עסקים של קבלת כספים בפיקדון ומתן הלוואות.

בשנת 1963 החלו בעסקיהם שני בנקים למשכנתאות ובנק אחד להשקעות: "בנק למשכנתאות ולפיתוח בע"מ", "יסוד, בנק למשכנתאות בע"מ", ו"בנק לספנות ולהשקעות בע"מ".

"הלוואה וחסכון עפולה והסביבה, אגודה הדדית בע"מ", העבירה את עסקיה הבנקאיים בפברואר 1963 ל"בנק זרובבל, אגודה שיתופית מרכזית בע"מ".

לוח כ"א-10

מוסדות בנקאיים וכספיים תחת פיקוח בנק ישראל

סוג המוסד	סוף 1962	סוף 1963
בנקים מסחריים	27	27
אגודות שיתופיות לאשראי	26	25
בנקים למשכנתאות ולהשקעות	14	17
מוסדות כספיים	28	23
סך-הכל	95	92

א. ביקורת

במשך השנה ערכה מחלקת הפיקוח על הבנקים 45 ביקורות במוסדות הבנקאיים והכספיים. 16 מהן היו ביקורות כלליות ו-29 — ביקורות חלקיות. כן ערכה המחלקה 3 סקרים בכל המוסדות הבנקאיים. מטרתם של שניים מהסקרים היתה לאסוף נתונים על היקף פעולות מסחר השטרות במוסדות הבנקאיים. הסקר השלישי נועד לבדוק את דרכי הטיפול והדיווח של המוסדות הבנקאיים בהפקדות הקשורות בבקשות לרכישת ניירות-ערך מהנפקות חדשות.

הביקורות החלקיות כללו, בין היתר, בדיקות על מתן אשראי במסגרת הקרן למימון הייצוא וכן על סוגי אשראי אחרים בהכוונת בנק ישראל, בדיקת הנוהלים והרישומים בקשר לערבויות ועסקי מסחר בשטרות, וכן בדיקות פתע בקופות המוסדות.

נוסף לכך המשיכה המחלקה בביקורות שגרתיות בשטחים שונים אחרים, ובכלל זה בדיקת פעולות המוסדות הבנקאיים מבחינת בטיחות העסקים ומבחינת התאמתם להוראות החוק השונות.

ב־1963 חלה התרחבות ניכרת בעסקות "תיווך השטרות". היתרה הכוללת של עסקות אלה עלתה מ־260 מיליון ל"י בקירוב בסוף דצמבר 1962 ל־430 מיליון ל"י בקירוב בסוף דצמבר 1963.

במרבית העסקות מסוג זה אין המוסד הבנקאי אלא מתווך בלבד בין מוכר השטר לקונה. בעסקות אחרות מוכר המוסד ללקוחותיו שטרות שנרכשו על־ידי בניכיון. הביקורות, שנערכו על־ידי מחלקת הפיקוח על הבנקים, העלו כי במקרים רבים היו העסקות לקויות מבחינה פורמלית ובנקאית כאחת, ולא היו בגדר עסקות תיווך לאמיתו, בהן ממלא המוסד הבנקאי תפקיד של סוכן. במקרים אלה הוגדרו העסקות כקבלת פיקדונות, המחייבים החזקת נכסים נזילים, מחד, וכמתן הלוואות מכספי פיקדונות אלה, מאידך.

בחזור למוסדות הבנקאיים והכספיים מכ"ג בכסלו תשכ"ד (9 דצמבר 1963) קבע המפקח על הבנקים כמה תנאי מינימום שבלעדיהם אין עסקות יכולות להחשב בחזקת תיווך בשטרות. בין השאר נקבעו התנאים הבאים:

1. המוסד הבנקאי ישמש כמתווך בלבד, ולא יהיה צד לעסקה;
 2. קיום זהות מלאה מבחינת הסכום ותאריך הפירעון בין השטר, הנמכר על־ידי המוכר, לשטר הנקנה על־ידי הקונה;
 3. כנושא לעסקות תיווך ישמש מסמך סחיר לפי משמעות המונח בפקודת השטרות;
 4. על המוסד המתווך להביא לידיעת הקונה את הפרטים החשובים במסמך שקנה;
 5. בהודעותיו לצדדים על המוסד לציין במפורש, אם הוא ערב לפירעון המסמך, ואם לאו;
 6. השטר יהיה ניתן למכירה בשלמותו בלבד, ולא בחלקים;
 7. הלוואות או חלק מהן לא תהיינה נושא לתיווך.
- לגבי העברת הלוואות נקבע לאחר התייעצות עם הוועדה המייעצת של בנק ישראל, כי אין להתיר תיווך בהלוואות, להוציא הלוואות מתיק ההלוואות של המוסדות, שניתן להעבירן תוך מילוי אחרי הוראות פקודת חוב (העברה), ובתנאי שההלוואות תועברנה בשלמותן וכנגד ערבותו של המוסד המעביר.

בחזור הדגיש המפקח על הבנקים את החשיבות שהוא מייחס לשאלת אחריותם של המוסדות לפירעון השטרות שנמכרו בתיוכם. הציבור הרחב אינו יכול לעמוד, בדרך כלל, על טיב המסמכים שהוא קונה, ועל מצבם של החותמים והמסבים, ומטבע הדברים שהוא סומך על הבנקאי בקשר לטיב העסקה ולשלמות המסמכים ותקינותם.

הוכנה הצעת חוק לתיקון פקודת הבנקאות, לפיה יהיה נגיד בנק ישראל מוסמך, לאחר שיוועץ בוועדה המייעצת בענינים הנוגעים לעסקי בנקאות, לקבוע בצו את היחס שעל כל בנק לקיים בין סעיפים שונים במאזנו, הנוכרים בחוק, מטרתו העיקרית של החוק המוצע היא להגביל את היקף הערבויות הניתנות בקשר לעסקי תיווך בשטרות, מאחר שכמה בנקים הגדילו את יתרת הערבויות הללו ללא יחס סביר להיקף עסקיהם האחרים ולסעיפים אחרים במאזניהם, כגון הונם העצמי, פיקדונות הציבור אצלם ונכסיהם.

עד כניסת החוק המוצע לתוקפו קבע המפקח על הבנקים בהוראה אדמיניסטרטיבית כי סכום הערבויות לא יעלה על הגדול בשני הסכומים הבאים: שיעור של פי 3 מההון העצמי, או שליש מהפיקדונות המחייבים החזקת נכסים נזילים.

(ג) דיווח המוסדות הבנקאיים והכספיים

לפי ההוראות הקיימות מגישים המוסדות הבנקאיים דינים וחשבונות על מצב עסקיהם וכן על נכסיהם הנזילים בסיום העסקים בכל יום רביעי בשבוע, וכן ביום האחרון לחודש. המוסדות

הכספיים מגישים דו"חות חודשיים בלבד, ליום האחרון בכל חודש. החל מחודש מארס 1963 ניתנה לכל המוסדות האפשרות להגיש במקום דינים וחשבונות על נכסיהם הנזילים ליום אחד בשבוע, דינים וחשבונות לכל אחד מימי השבוע, החל ביום חמישי עד ליום רביעי שאחריו. דינים וחשבונות יומיים אלה מוגשים אחת לשבוע.

לגבי מוסדות, המגישים דו"חות יומיים, נערך חישוב הנזילות לפי הממוצע היומי של הנכסים הנזילים, שהיו חייבים להחזיק במשך השבוע, והממוצע היומי של הנכסים הנזילים שהחזיקו בפועל.

(ד) ריכוז אינפורמציה

המוסדות הבנקאיים מגישים למחלקת הפיקוח על הבנקים אחת לשלושה חודשים נתונים לגבי לווים, שקיבלו אשראי בסכום העולה על 100,000 ל"י. בסוף 1963 היווה אשראי זה 70 אחוזים מכלל אשראי המוסדות הבנקאיים לציבור. המחלקה מרכזת נתונים אלה וממציאה למוסדות הבנקאיים פרטים לגבי סיכום חובותיהם של לווים אלה לכלל המוסדות הבנקאיים שדיווחו עליהם.

לוח כ"א-11

ריכוז אינפורמציה לגבי לווים גדולים

סוף 1963	סוף 1962	
37	37	מספר המוסדות הבנקאיים שדיווחו
1,289	1,167	מספר הלווים שעליהם נמסרה אינפורמציה
		סך-כל ההלוואות שנכללו בטופסי
1,293.7	1,019.0	האינפורמציה (מיליוני ל"י)
		האחוז מכלל ההלוואות שנתינו
69.2	62.9	על-ידי המוסדות הבנקאיים

(ה) סטטיסטיקה של המוסדות הבנקאיים והכספיים

החבורת החודשית, המוצאת על-ידי מחלקת הפיקוח על הבנקים, הורחבה בשנת 1963, והיא כוללת סדרות נוספות של נתונים סטטיסטיים. בין היתר מובאים בה סיכומי הנכסים וההתחייבויות של המוסדות הבנקאיים ונתונים על נזילותם, על התפלגות האשראי לפי ענפי המשק, על התפלגות הפיקדונות והאשראי לפי גודל הסכום, על מספר סניפי המוסדות הבנקאיים לפי מקומות היישוב, על אמצעי התשלום ועל התנועה במסלקות. ב-1963 פורסמו לראשונה סיכומי הנכסים וההתחייבויות של הבנקים למשכנתאות והשקעות ושל המוסדות הכספיים.

(ו) סניפי מוסדות בנקאיים

בסוף 1963 הגיע מספר סניפי המוסדות הבנקאיים בישראל, פרט למשרדים הראשיים, ל-619 לעומת 591 בסוף 1962. תוספת הסניפים מסתכמת איפוא ב-28 לעומת תוספת של 33 סניפים בשנת 1962. הירידה במספר הסניפים החחדשים נובעת מההגבלות שהוטלו ב"חוק לתיקון פקודת

הבנקאות (מספר 5), תשכ"א—1961", מיום 24 במאי 1961. החוב קובע את הצורך בהיתר מיוחד מנגיד בנק ישראל לשם פתיחת סניפים חדשים. החלטת הנגיד ניתנת לאחר התייעצות עם ועדת משנה מיוחדת של המועצה המייעצת של בנק ישראל. פרט לכמה מקרים מיוחדים, כמו פתיחת 8 סניפים בכפרים הערביים, החליטה ועדת המשנה שלא להמליץ לפני הנגיד לפי שעה על מתן היתרים לפתיחת סניפים חדשים. יתר הסניפים שנפתחו ב-1963 לא היו זקוקים להיתר, שכן תחילת הקמתם או חתימת החוזים הקשורים בכך חלו לפני כניסת החוק לתוקפו.

(ז) ביצוע הכוונת האשראי

מחלקת הפיקוח על הבנקים המשיכה לטפל בביצוע מדיניות הבנק בתחום הכוונת האשראי, הניתן על-ידי המוסדות הבנקאיים והכספיים.

הקרן החדשה למימון היצוא, שהופעלה לראשונה בספטמבר 1962 בשיתוף עם משרד האוצר, משרד המסחר והתעשייה והמוסדות הבנקאיים, גדלה בשנת 1963 בשיעור ניכר, ויתרת ההלוואות במסגרתה הגיעה בסוף השנה ל-144.6 מיליון ל"י לעומת 31.4 מיליון ל"י בסוף 1962. חלק מגידול זה נובע מהעברת כספים מקרנות אחרות להון חוזר לייצוא למסגרת הקרן החדשה. יתרת ההלוואות מאותן הקרנות ירדה מ-22.1 מיליון ל"י בסוף 1962 ל-0.2 מיליון ל"י בסוף 1963. נוסף לקרנות אלה ניתן חלק מהאשראי ליצוא במטבע חוץ, בעיקר למימון משלוחי יצוא. יתרת אשראי זה הגיעה בסוף דצמבר 1963 ל-27.5 מיליון ל"י לעומת 18.9 מיליון ל"י שנה לפני כן.

היתרה הכוללת של האשראי למימון היצוא במסגרת הקרנות השונות, לרבות האשראי שניתן במטבע חוץ, אך להוציא מימון יבוא לשם יצוא, הגיעה בסוף 1963 ל-172.3 מיליון ל"י לעומת 72.4 מיליון ל"י בסוף 1962.

הריבית על ההלוואות מהקרן למימון היצוא, הניתנות על-ידי המוסדות הבנקאיים, הופחתה ב-1 בינואר 1963 מ-7.5 ל-6 אחוזים.

ב-1963 ניתן במסגרת הקרן החדשה למימון יצוא גם אשראי לרכישת חומר גלם בארץ לצורכי ייצור לשם יצוא.

בפברואר 1963 הוחלט, בשיתוף עם משרד האוצר, המפקח על היהלומים והמוסדות הבנקאיים, להעניק מכספי הקרן גם אשראי לענף היהלומים. אשראי זה ניתן על-ידי הבנקים בריבית של 6½ אחוזים, והוא מיועד למימון יבוא יהלומי גלם, למימון החזקת מלאי יהלומי גלם ויהלומים מלוטשים ולמימון משלוחי יצוא. שאר המימון ליהלומנים למטרות אלה ניתן על-ידי המוסדות בצורת קווי אשראי או בהלוואות במטבע חוץ מכספי פיקדונות תושבי חוץ. יתרת ההלוואות במטבע ישראלי לענף היהלומים מקרן למימון הייצוא הסתכמה בסוף 1963 ב-63.1 מיליון ל"י.

9. מסלוקות השיקים

פעולתן של מסלוקות השיקים ב-1963 היתה מושתתת על הנוהלים שנקבעו בתקנות המסלקה, שנכנסו לתוקפן בראשית אוקטובר 1962.

ועד המסלקה, שנתמנה על-ידי נגיד הבנק בהתאם לתקנות המסלקה, טיפל בבעיות שוטפות של מסלוקות השיקים וכן בכמה בעיות עקרוניות, הקשורות בעבודתן של המסלוקות בעתיד. הנושאים העיקריים, שנידונו על ידי ועד המסלקה, היו:

(א) עדכון שוטף של התקנות והנהלים

במשך השנה חלו שינויים הן בנוהלים שנקבעו והן ברשימת סניפי המוסדות הבנקאיים המשתתפים במסלוקות.

(ב) החשת הסליקה והרחבתה

ועד המסלקה נקט במשך השנה בכמה צעדים להחשת הסליקה והרחבתה. הוחל בסליקת הודעות חיוב במסלקה; הוחלט על קיום מסלקות מקומיות במקומות, הנמצאים מחוץ לאזורי הסליקה של שלוש הערים הגדולות, ועל פעולות דומות נוספות.

(ג) מיכון הסליקה

נוכח המשך הגידול במספר השיקים והממסרים האחרים, הנסלקים במסלקות, ראה ועד המסלקה לנכון לדון בהפעלת מיכון אלקטרוני. בעייה זו קיבלה משנה תוקף לאחר שכמה מוסדות בנקאיים החלו לנקוט בצעדים מעשיים לקראת הפעלת מיכון אלקטרוני במשרדיהם. ועדת מומחים מקצועיים, בה משתתפים נציג בנק ישראל, המשמש כיושב-ראש, ואנשי מקצוע מטעם הבנקים, עוסקת בבירור הבעיות המעשיות הכרוכות בהפעלת המיכון.

(ד) אחידות טופסי המסלקה

ועד המסלקה החליט על שימוש בטופסי שיקים אחידים על-ידי כל המוסדות הבנקאיים וכן על מתכונת אחידה של טופסי המסלקה. צעדים אלה הם שלב ראשון לקראת מיכון תהליכי הסליקה, והם יביאו גם להקלת העבודה של עובדי המוסדות הבנקאיים והמסלקות.

לוח כ"א-12

השיקים שעברו במסלקות, 1961 עד 1963

1963		1962		1961		
הסכום (מיליוני ל"י)	מספר השיקים (אלפים)	הסכום (מיליוני ל"י)	מספר השיקים (אלפים)	הסכום (מיליוני ל"י)	מספר השיקים (אלפים)	
המסלקות העירוניות						
2,353	3,022	2,010	2,492	1,443	2,148	ירושלים
11,044	11,712	8,270	10,170	6,631	8,561	תל-אביב
2,578	3,513	2,122	3,074	1,608	2,488	חיפה
15,975	18,247	12,402	15,736	9,682	13,197	סך הכל
—	—	—	—	48	92	סליקות בין-עירוניות
* 14	* 48	14	49	56	193	המסלקות המקומיות
15,989	18,295	12,416	15,785	9,786	13,482	כל המסלקות

* לא נכללו כאן הנתונים על המסלקות המקומיות שהחלו לפעול בדצמבר 1963.

(ה) סליקת שטרות

נוכח העובדה ששטרות רבים אינם נפרעים במועד, החל ועד המסלקה בצעדים ראשונים לקראת הנהגת סליקת שטרות באמצעות המסלקה.

(ו) תנועת ממסרי הסליקה

כבשנים הקודמות חל גם ב-1963 גידול ניכר במספר ממסרי הסליקה שעברו את המסלקות ובסכומם. מספר הממסרים גדל ב-2.5 מיליון ל"י שהן ב-15.9 אחוזים לעומת גידול של 2.3 מיליון שהן 17.1 אחוזים ב-1962. הגידול בסכומי הממסרים בשנת 1963 הסתכם ב-3,573 מיליון ל"י, שהן 28.8 אחוזים, לעומת גידול של 2,630 מיליון ל"י, שהן 26.9 אחוזים, ב-1962. הסכום הממוצע לכל שיק ב-1963 היה 874 ל"י לעומת 787 ל"י ב-1962. הסכום הממוצע של כל שיק שהוחזר היה 756 ל"י לעומת 712 ל"י ב-1962.

לוח כ"א-13

השיקים שהוחזרו למסלקות, 1961 עד 1963

1963		1962		1961	
הסכום (מיליוני ל"י)	מספר השיקים (אלפים)	הסכום (מיליוני ל"י)	מספר השיקים (אלפים)	הסכום (מיליוני ל"י)	מספר השיקים (אלפים)
המסלקות העירוניות					
45	69	38	60	24	50
241	520	323	428	320	370
69	118	64	108	44	82
סך הכל					
535	707	425	596	298	502
0	1	0	1	2	7
המסלקות המקומית					
535	708	425	597	300	509
כל המסלקות					

(ז) אסיפה כללית שנתית

בכ"ט בכסלו תשכ"ד (15 בדצמבר 1963) התקיימה האסיפה הכללית השנתית הראשונה של חברי המסלקה, על-פי תקנה ה' מתקנות המסלקה. חברי ועד המסלקה מסרו דין וחשבון על פעולות הוועד במשך השנה שחלפה. כן נערך בירור על נושאים שונים שהועלו על ידי חברי המסלקה.

10. חשבון הרווח וההפסד וחשבון חלוקת הרווחים

בשנת 1963 הסתכם הרווח של הבנק ב-24.0 מיליון ל"י לעומת 23.3 מיליון ל"י בשנת 1962 (להוציא את רווחי הפיחות של פברואר 1962, שהסתכמו ב-162.0 מיליון ל"י) ו-20.4 מיליון ל"י ב-1961.

הגידול הבולט בצד ההכנסות חל שוב בתקבולי הריבית על פיקדונות והשקעות בחוץ-לארץ. הכנסות אלה, שהן במטבע חוץ, הסתכמו ב-53.6 מיליון ל"י לעומת 36.1 מיליון ל"י ב-1962, דהיינו, עלייה של 17.5 מיליון ל"י (6.0 מיליון דולר בקירוב).

גידול ניכר חל גם בהכנסות מריבית על ניכיון משנה בלירות ישראליות ובמטבע חוץ, מ-4.6 מיליון ל"י בסוף 1962 ל-10.9 ל"י בסוף 1963. הגידול נובע בעיקרו מהעלייה בניכיון שטרות למימון היצוא ומהפירעון המוקדם של חובות המדינה במטבע חוץ. הוצאות הבנק על תשלומי ריבית, הוצאות המינהל והוצאות אחרות עלו מ-27.7 מיליון ל"י ב-1962 ל-49.3 מיליון ל"י בשנת 1963. בולטת העלייה בסעיף תשלומי הריבית לבנקים. בהתאם להוראות חוק בנק ישראל מועבר הרווח הנקי לאוצר המדינה כהכנסה תקציבית.

11. המחקר הכלכלי

המחקר השוטף של ההתפתחויות בכלכלת ישראל, הנערך במחלקת המחקר, רואה אור בחלקו בדין וחשבון השנתי של הבנק, בסקרים התקופתיים, המתפרסמים על ידי המחלקה, ובפרסומים מיוחדים. ב-1963 פורסמו בין השאר המחקרים הבאים:

א. התקציב הלאומי לשנת 1964/65, שהוכן על ידי מחלקת המחקר בשיתוף עם רשות התכנון ועם אגף התקציבים במשרד האוצר והוגש לכנסת בדצמבר 1963.

ב. שני דו"חות על עליית אמצעי התשלום, שהוגשו על ידי נגיד הבנק לממשלה ולוועדת הכספים של הכנסת בהתאם להוראות סעיף 35 של חוק בנק ישראל. האחד לגבי התקופה שבין ה-30 ביוני 1962 ל-28 בפברואר 1963, והשני לתקופה שבין ה-28 בפברואר ל-30 בספטמבר 1963. ג. סקירה על ההתפתחויות הכלכליות העיקריות בתקופה ינואר עד יולי 1963, שפורסמה בספטמבר אותה שנה.

ד. סקירה פנימית דו-חודשית על ההתפתחויות הכלכליות העיקריות, המוגשת לשרים ולפקידים הבכירים במשרדי הממשלה.

ה. סיכומי המחקר על המבנה הפינאנסי של חברות התעשייה בישראל בשנים 1956/57 עד 1961/62.

ו. ניתוח השינויים ברמת המחירים לצרכן לפי קבוצות הכנסה, ארץ המוצא וגודל המשפחה, בשנים 1954 עד 1962.

ז. ניתוח סדר הרכישה של מצרכים בני קיימא.

ח. סקירה על החוב החיצוני של ישראל.

בראשית 1964 פורסם מחקרו של סגן מנהל המרכז לחקר הצריכה בצרפת, מר א. ליל, על חיסכון משקי הבית בישראל בשנים 1954 עד 1957/58. כהמשך למחקר זה נערך עתה סקר על החיסכון בארץ.

בין מחקרי היסוד שטרם נשלמו יש למנות את המחקרים הבאים:

א. המשך המחקר על המבנה הפינאנסי של החברות, תוך שימת דגש על החיסכון העסקי שלהן.

ב. מחקר ההתפתחויות בתחום השכר, בייחוד בכל הנוגע לגורמי עליות השכר, החורגות מגבול ההעלאות הרשמיות בשכר היסוד. מחקר זה נערך בשיתוף עם הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה ועם המחלקה למחקר כלכלי בוועד הפועל של הסתדרות העובדים הכללית. איסוף הנתונים והכנתם נסתיימו וסיכומים ראשוניים כבר פורסמו.

ג. בדיקת מלאי ההשקעות בחינוך בשנים 1961 ו-1963.

ד. ניתוח מרכיבי היבוא ויעודיו בשיטת תשומה-תפוקה בשנים 1958 עד 1962.

ה. מחקר על פירון גורמי הייצור בתעשייה.

12. פעולות הבנק כמייצג המדינה במוסדות פינאנסיים בינלאומיים

בראשית 1963 ביקרה בבנק משלחת של קרן המטבע הבינלאומית ונערכו ההתייעצויות הכלכליות השוטפות, המתחייבות מכוח סעיף 14 של תקנות הקרן. בסיכום התייעצויות אלה אישר הוועד הפועל של הקרן את ההחלטות, שנקודותיהן העיקריות הן:

"...ההכנסות מיצוא הסחורות והשירותים גדלו במידה ניכרת. לעומת זאת, חלה הרעה מסוימת בחשבון הסחורות והשירותים במאזן התשלומים, בעיקר כתוצאה מהגדלת הוצאות הביטחון. העלייה ביבוא ההון נמשכה, וחל גידול ניכר ברזרבות מטבע החוץ, שהגיעו בסוף 1963 ל-560 מיליון דולר, סכום השווה לערך היבוא של שנה כמעט.

אם כי הושגה התקדמות רבת משמעות לקראת השגת מטרות המדיניות הכלכלית החדשה, שהפחות של ה-9 בפברואר 1962 היה חלק ממנה, עדיין מחייב המצב גישה זהירה. יציבות המחירים, שהושגה לאחרונה, נתונה בסכנת המשך הלחצים. למרות ההסכם רב החשיבות כי לא יחולו שינויים בשכר ב-1963, קיימות עדויות לכך שהגידול בשכר יעבור את הגידול בתפוקה, וכי ההכנסות האישיות תגדלנה גם הודות להעברות מחוץ לארץ, שתתרומנה ללחץ על המקורות. הקרן מאמינה כי המשך הצלחתה של המדיניות הכלכלית החדשה תלוי בחינוך ליציבות פנימית. הקרן מציינת כי הרשויות המוניטאריות החמירו את תקנות האשראי, אולם היא סבורה כי עדיין נותר כר נרחב בתחום הפיסקאלי להקלת הלחץ על המקורות. הקרן ממליצה לפני ישראל לנקוט בכל האמצעים הדרושים לשם השגת מטרה זו.

ישראל הקלה בהגבלות על היבוא ועל עסקות סמויות. האפליה ביבוא והדו-צדדיות בסחר צומצמו שוב. הקרן מקדמת בברכה צעדים אלה, אולם היא ממליצה לפני ישראל לנקוט אמצעים נוספים להקטנת התלות בהגבלות ובהסכמים דו-צדדיים.

במשך השנה נמשך המשא ומתן, שהחל ב-1962, על הלוואה מן הבנק העולמי בסך 2.5 מיליון דולר למימון בניית מוזח למטען בתפוזרת בנמל אשדוד. הוגשו המסמכים הדרושים, והבקשה נמצאת בשלבי עיון טכני.

בספטמבר 1963 השתתפו שר האוצר ונגיד בנק ישראל בוועידה השנתית של נגידי קרן המטבע הבינלאומית והבנק העולמי שהתקיימה בווינגטון. שר האוצר מייצג את ישראל בקרן המטבע הבינלאומית, ונגיד בנק ישראל — בבנק העולמי ובמוסדות המסונפים לו.

שר האוצר תיאר בדבריו את ההתפתחויות במשק הישראלי בעקבות הפחות של פברואר 1962. לאחר מכן העלה הצעות המכוונות לאפשר למדינות המתפתחות, שזכו לא מכבר בעצמאות, להשתלב במסחר הבינלאומי, על מנת שתוכלנה לבנות את משקן ולהגיע לעצמאות כלכלית.

נגיד בנק ישראל דן בנאומו לפני מועצת נגידי הבנק העולמי בהצעותיו בקשר למימון הארצות המתפתחות על-ידי גיוס הון בשוקי העולם. הנגיד הציע יצירת קרן ערבות וקרן השוואת ריבית וגיוס הכספים בדרכים, שיקלו על מערכת התשלומים הבינלאומית. הנגיד קיים מגעים עם הנהלת הבנק בקשר להצעה זו, שהועלתה על-ידי בוועידת האו"ם לסחר ולפיתוח ב'ונבה ונתקבלה על-ידי הוועידה בתחילת 1964.

בעת שהותם בווינגטון ניהלו שר האוצר ונגיד הבנק משא ומתן על הגדלת מכסות בנק ישראל בקרן המטבע הבינלאומית ובבנק העולמי. בינואר 1964 נסתיים משא ומתן זה בהצלחה, ומועצות הנגידים של שני המוסדות אישרו את הכפלת מכסותיה של ישראל — ל-50 מיליון דולר בקרן המטבע ול-66.6 מיליון דולר בבנק העולמי. ההסדרים הפורמליים הושלמו באפריל 1964.

בעקבות שינויים אלה, ולשם האחדת הטיפול בחשבונותיה של ישראל במוסדות הפינאנסיים הבינלאומיים, הוסכם בסוף 1963 שכל השתתפויות המדינה במוסדות אלה תהיינה רשומות בשם

בנק ישראל, שהוא המייצג את המדינה לפי החוק בכל הנוגע לחברותה במוסדות הללו. השינויים הנובעים מההעברות משתקפים רק בחלקם הקטן בחשבונות הבנק לשנת 1963. בנובמבר 1963 שולם תשלום נוסף על חשבון מכסת ישראל באיגוד הבין-לאומי לפיתוח שהוא חברת-בת של הבנק העולמי. נגיד בנק ישראל השתתף ב-1963 בכנס הארגון לפיתוח ולשיתוף פעולה כלכלי (OECD) שהתקיים באותנה, והרצה על הנושא: "הוצאות הממשלה בארצות בעלות צמיחה כלכלית מהירה". נציג הבנק השתתף בקורס השנתי התשיעי של המכון לפיתוח כלכלי שליד הבנק העולמי, שנערך בין אוקטובר 1963 למארס 1964. נציג הבנק השתתף יחד עם נציג האוצר בוועידת משפטנים אזורית שכונסה בבנגקוק באפריל-מאי 1964 לשם דיון בטיטוט אמנה, שאותה יזם הבנק העולמי בעניין יישוב סכסוכים בענייני השקעות בין מדינות לאזרחי מדינות אחרות.

13. הוועדה המייעצת והמועצה המייעצת

הוועדה המייעצת והמועצה המייעצת קיימו דיונים על ההתפתחויות במשק על יסוד סקירותיו של הנגיד, ובין השאר דנו בנושאים הבאים: שינויים בשיעורי הנזילות שהונהגו במשך השנה; דרכים לבלימת ההתרחבות המוניטארית לאחר העלאת שיעורי הנזילות; ומכלול בעיות תיווך השטורות במשק מבחינת ההשפעה המוניטארית וההשפעה על בטיחות פעולות מערכת הבנקאות. הוועדה המייעצת והמועצה המייעצת אישרו את מאזן הבנק לסוף שנת 1962 וחשבון הרווח וההפסד לשנת 1962 ואת התקציב המינהלי של הבנק לשנת 1963; כן קיימו דיון על הדו"חות על עליית אמצעי התשלום, שהוגשו על ידי הנגיד לממשלה ולוועדת הכספים של הכנסת. נגיד הבנק מסר לחברי הוועדה המייעצת דין וחשבון על המשא ומתן בשאלת השכר של עובדי בנק ישראל בעקבות ניתוח העיסוקים שנערך בשנת 1961/62. כן סקר נגיד הבנק את יחסי ישראל עם מוסדות פינאנסיים שונים. המועצה המייעצת סמכה את ידה על הוצאת מטבעות וזכרון שונים, כנדרש בחוק בנק ישראל. חלק ניכר מעבודת הוועדה המייעצת והמועצה המייעצת נעשה בוועדות משנה שונות. בין הוועדות שפעלו ב-1963 ובראשית 1964 יש לציין את ועדת המשנה לבדיקת מאזן הבנק (מר ש. בז'רנו – יושב ראש, מר נ. פינגולד ומר א. שכטר), ועדת המשנה לבדיקת התקציב המינהלי של הבנק (מר י. חורין – יושב ראש, ד"ר י. פורדר וחבר הכנסת ח. צדוק), ועדת המשנה לענייני בנייה (מר י. חורין – יושב ראש, חבר הכנסת מ. חזני ומר ד. רקנטי), ועדת המשנה לבדיקת מכלול בעיות תיווך השטורות במשק מבחינת השפעתן המוניטארית והשפעתן על בטיחות פעולות המוסדות הבנקאיים (ד"ר י. פורדר – יושב ראש, מר ש. בז'רנו, מר א. זברסקי, מר נ. פינגולד, חבר הכנסת ח. צדוק ומר ד. רקנטי), ועדת המשנה לבחינת אמצעים נוספים לבלימת ההתרחבות המוניטארית לאחר העלאת שיעור הנזילות (מר י. חורין – יושב ראש, מר א. זברסקי, חבר הכנסת מ. חזני, ד"ר י. פורדר ופרופ' ד. פטינקין).

ב-2 בפברואר 1964 מינתה הממשלה את חבר הכנסת ד"ר יוחנן בדר לחבר המועצה המייעצת במקום חבר הכנסת עקיבא גוברין, שנתמנה לשר בממשלת ישראל.

מאזן, חשבון רווח והפסד

וחשבון חלוקת הרווחים

לשנה שנסתיימה ב-31 בדצמבר 1963

בנק ישראל

דין וחשבון על נכסי הבנק והתחייבויותיו עם סיום העסקים כיום מ"ו בטבת תשכ"ד (31 בדצמבר 1963)

(אלפי ל"י)

התחייבויות

נכסים

31 בדצמבר 1963	31 בדצמבר 1962		31 בדצמבר 1963	31 בדצמבר 1962	
10.000	10.000	הון הבנק	179,538	123,142	זהב
10.000	10.000	קרן מילואים			זהב — השתתפות ישראל בקרן המטבע
550.379	431.164	שטרי כסף ומעות במחזור	18,750	18,750	הבין-לאומית
8,497	7,403	חשבונות סילוקין בקשר להסכמים מסחריים	1,347,067	1,116,971	נכסים במטבע חוץ
1,501	1,167	פקדונות מוסדות כספיים בין-לאומיים	19,473	17,574	חשבונות סילוקין בקשר להסכמים מסחריים
		פקדונות מוסדות בנקאיים (כולל מוסדות	775	—	השתתפות במוסדות כספיים בין-לאומיים
272,045	217,441	כספיים) בחשבון עו"ש	69,400	69,400	שטרי אוצר
		פקדונות מוסדות בנקאיים (כולל מוסדות	77,214	76,695	שטרי מקרקעים
275,225	149,040	כספיים) לזמן קצוב	70,900	92,400	מקדמת קליטה וביטחון
632,906	546,754	פקדונות מוסדות בנקאיים במטבע חוץ	4,100	4,100	שטרי התחייבות של הממשלה
72,669	46,283	פקדונות הממשלה	148,708	—	מקדמה — פרעון חובות במטבע חוץ
40,206	11,202	פקדונות הממשלה — חיסכון חובה 1962	31,251	46,466	מקדמות לממשלה
222,980	249,229	פקדונות הממשלה במטבע חוץ	—	7,591	חשבונות ממשלה אחרים — הפרשי שערים
		פקדונות בקשר להסכמים על עודפי מזון	37,910	7,496	שטרות שנוכו — מטבע ישראלי
216,135	193,953	(ראה נכסים)	47,745	64,404	שטרות שנוכו — מטבע חוץ
		התחייבויות בעד אשראים דוקומנטריים	45,841	35,725	הלוואות למדינות ובנקים זרים
		שנפתחו או שקוימו בקשר להסכמי	216,135	193,953	חשבונות עודפי מזון (ראה התחייבויות)
89,305	79,277	תשלומים (ראה נכסים)	—	—	נכסי הבנק במקרקעין ובציוד
		התחייבויות בעד ערבויות שניתנו			אשראים דוקומנטריים שנפתחו או שקוימו
82,802	62,297	(ראה נכסים)	89,305	79,277	בקשר להסכמי תשלומים
2,850	1,591	חשבונות אחרים	82,802	62,297	(ראה התחייבויות)
			585	562	ערבויות שניתנו (ראה התחייבויות)
			2,487,500	2,016,802	חשבונות אחרים
2,487,500	2,016,802				

בנק ישראל

חשבון רווח והפסד לשנה שהסתיימה ביום מ"ו בטבת תשכ"ד (31 בדצמבר 1963)

31 בדצמבר 1963	31 בדצמבר 1962	הכנסות	31 בדצמבר 1963	31 בדצמבר 1962	הוצאות
		הכנסות משינוי שער הלירה			ריבית ששולמה, הוצאות מינהלה
—	160,048,245	הישראלית	49,855,811	27,665,458	והוצאות אחרות
		ריבית ועמלות שנתקבלו	23,969,837	185,349,372	רווח נקי
73,825,648	50,966,585	והכנסות אחרות			
<u>73,825,648</u>	<u>213,014,830</u>		<u>73,825,648</u>	<u>213,014,830</u>	
חשבון חלוקת הרווחים					
23,969,837	185,349,372	רווח נקי	23,969,837	23,301,127	לאוצר, החשב הכללי
			—	162,048,245	הועבר לאוצר לכיסוי חובותיו
<u>23,969,837</u>	<u>185,349,372</u>		<u>23,969,837</u>	<u>185,349,372</u>	ביום 18.3.62

הנגיד, חברי הוועדה המייעצת וחברי המועצה המייעצת של בנק ישראל

מאי 1964

הנגיד

ד. הורוביץ

הוועדה המייעצת

י. חורין—יו"ר
מ. חזני—סגן יו"ר
ש. בז'רנו
א. זברסקי
י. פורדר
ח. צדוק
א. שכטר

המועצה המייעצת

י. חורין—יו"ר
מ. חזני—סגן יו"ר
ז. און
א. אוסטשינסקי
י. בדר
ש. בז'רנו
א. בקר
א. הכהן
א. זברסקי
י. פורדר
ד. פטינקין
נ. פינגולד
ח. צדוק
ד. ריקנטי
א. שכטר